

*Research Insights
Изследователски проникновения*

СТИМУЛИРАНЕ НА КРЕАТИВНОТО РАЗВИТИЕ НА ДЕЦАТА ОТ ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ

Боряна Иванова

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Резюме. Статията поставя акцент върху някои фактори, влияещи върху креативното развитие на децата от предучилищна възраст. Изтъква се значението на опита, придобит в различните дейности, средата, в която живее детето, позитивните емоции и мотивацията, ролята на учителите и семейното възпитание. Проблемът за креативността на децата от предучилищна възраст не е самостоятелен проблем. Той е един от аспектите на цялостното формиране на детската личност.

Keywords: kindergarten, children, creator, environment, experience, emotions, motivation, teachers, family

В различните европейски страни съществува богата палитра от педагогически концепции за децата от предучилищна възраст. Всяка от тях се стреми да привлече вниманието на специалисти и педагози в сферата на предучилищната педагогика с иновативни елементи. Многообразието от концепции се явява и отговор на предизвикателствата в сферата на образованието. Целта на педагогическата работа в детските градини и училищата е насочена предимно към създаване на условия за по-високи постижения от децата на различните възрастови степени. И тъй като безспорен факт е, че основите на ученето се поставят още в предучилищна възраст, в последните години непрекъснато се покачват и изискванията от страна на обществото към компетентностите на детските учители, към по-високо качество на образователната и възпитателната работа в детските заведения.

В предучилищните заведения децата се включват в различни дейности, които, от една страна, им дават възможност да разкрият потенциала си, а от друга страна, в процеса на тези дейности те усвояват знания, придобиват компетентности и развиват креативните си умения.

В литературата доста често се преплитат понятията творчество и креативност. Обикновено с креативност се означава способността за творчество,

а творчеството е самият процес на създаване на нещо ново. За креативността съществуват редица определения: Heinelt (Heinelt, 1971) пише, че тя е „способност, която включва в себе си богатство на идеи, интуиция, въображение, изобретателност, оригиналност и творческа фантазия“. Според Wollschläger (Wollschläger, 1971) „креативността е способност да се посочат нови взаимовръзки, смислено да се променят съществуващите норми и с това да се допринесе за решаване на актуални проблеми в обществената реалност“. Най-краткото определение е формулирано от Holm-Hadulla (Holm-Hadulla, 2011): „Креативността е нова комбинация от информация“.

В книгата „Креативни учители – креативни ученици“ Heinelt изброява няколко признака на креативността в предучилищна възраст (Becker-Textor, 2001):

- интересите на децата се развиват спонтанно, без външен натиск;
- детето открива заобикалящия го свят като нещо ново, все още неопределено;
- в тази възраст децата са по-малко склонни към конфликти в сравнение с учениците;
- у тях започва да се формира критично отношение.

Heinelt прави заключение, че тези признаци водят до редица изисквания към средата, в която живее детето: към родители, учители, към цялото общество, които оказват влияние върху живота на децата. За да се използва предучилищното детство пълноценно, е необходимо да се създаде творческа среда. Като основни характеристики на креативните хора се приемат: любознателност, сензитивност, отвореност към придобиване на нов опит, спонтанност, гъвкавост, склонност към асоциативни връзки, фантазия, способност за анализ и синтез.

Значими фактори за креативно развитие на децата се явяват следните:

- ежедневието, придобит в различните дейности;
- средата, в която живеят;
- мотивацията и позитивните емоции;
- ролята на учителите;
- семейното възпитание.

1. Ежедневието, придобит в различните дейности

Schäfer (Schäfer, 2011) нарича разнообразния опит на децата „съкровище на детството“. Неговата ценност се изтъква в контекста на значението на стимулирането на комплексното развитие на всички сетива. Придобиването на опит в ежедневието, от една страна, се осъществява чрез сетивата, а от друга страна, неминуемо се отразява позитивно върху тяхното интензивно формиране особено когато те се включват в определени взаимовръзки, в значим контекст. Наличието на по-богат опит увеличава възможностите да се създаде, да се сътвори нещо ново.

За да може всяко дете да намери своя индивидуален път на развитие и да обогати своя опит, Schäfer (Schäfer, 2011) подчертава значението на две съществени условия: средата и ролята на възрастните. Необходими са помещения, които пробуждат любознателността на децата. Друго важно условие е възрастните да проявяват интерес към дейностите, с които се занимава детето. То трябва да почувства, че другите се интересуват от това, което е пробудило любознателността му и от което то се интересува.

Човек е устроен така, че цял живот има възможност да възприема и открива нови неща, да се учи, да обогатява опита си. Самостоятелността и удоволствието от ученето са едни от основните негови принципи. Тези умения започват да се развиват още у малките деца. При тях започва да се развива сензитивност към оформяне на обектите и творческо отношение към заобикалящия ги свят. Развитието на сетивата, които се приемат за основа при осъществяване на всяка една дейност в ежедневието, е необходимо условие за творческото развитие на децата.

2. Средата, в която живее детето

Средата, като многопластово понятие, включва: обстановката, в която живеят децата, материалните условия, влиянието на хората, които ги възпитават и обучават, стимулиране към включване в значими за детето дейности, възможност за избор на дейности, комуникация между децата, а така също между деца и възрастни.

Първо ще очертаем ролята на помещенията за креативното развитие на децата. Оформянето на помещенията неминуемо оказва своето въздействие върху стимулиране на детската креативност. В много педагогически концепции се очертава тяхното значение и педагогическото им влияние – Реджио, Монтесори концепцията и др. Въпреки че много детски градини работят по една определена концепция, всички те имат индивидуален, неповторим стил в помещенията, които се явяват отражение не само на естетическото отношение и интересите на педагозите и децата, но и на техния живот.

При обзавеждане на помещенията в детските градини, работещи по Реджио концепцията, активно се включват архитекти, художници, педагози, представители на родителския комитет и децата. Различните помещения притежават както културна, така и педагогическа функция. Затова ги наричат „трети учител“. Л. Малагуци описва помещенията като аквариум, в който се отразяват идеите, ценностите и интересите на хората, които живеят в него“ (Krieg, 2002). Ключовите думи при оформяне на помещенията в Реджио детските градини са: разнообразие, прозрачност, изобилие, създаване на контакти, стимулиране на диалога и осигуряване на възможности за развитие на личността (Beek, 2001).

Knauf (Knauf, 1995), разглежда функцията на помещенията в Реджио детските градини и подчертава, че стимулирането на комуникацията се явява едно от основните изисквания при тяхното оформяне. Комуникативният елемент, от една страна, включва възприятия, обмяна на идеи и преживявания по време на съвместна изследователска дейност, а от друга страна – наличие на прозрачност при оформяне на помещенията. Остъклените стени дават възможност на деца и педагози да отправят поглед към природата, заобикалящата ги действителност. При обзавеждане на помещенията в Реджио детските заведения педагозите се стремят предимно да се осигури място за осъществяване на различни видове дейности от децата и да има достатъчно количество материали, които да ги стимулират към различни изследвания и експерименти, творческа дейност. Помещенията трябва да развиват чувствата и фантазията на децата, да осигурят стимули за действие, материали за експериментиране, пространство за развитие на моториката, на социалните взаимодействия, предизвикателства за изследователска дейност, добри условия за опазване на здравето и добро настроение.

Естетическият вид на помещенията до голяма степен се обуславя не само от картини на известни художници, но и от творческите произведения на самите деца. В началото на учебната година те решават съвместно с педагога кои предмети и картини ще вземат от старото помещение, което сменят, и какво ще променят в новото помещение, в което ще пребивават. Помещенията в Реджио, от една страна, се оформят по начин, по който да се създаде уют за всички деца, а от друга страна – да предизвикват техния интерес и любознателност. Въпреки индивидуалния стил на Реджио детските заведения в тях се оформят следните помещения: вход, наречен „визитна картичка“ на детската градина, централно помещение, около което се групират всички останали групови помещения, ателие, в което работи художник с деца, миниателиета, отделени със стъклени стени във всяко групово помещение, кът за отход на децата, кухня с детски ресторант, физкултурен салон (Krieg, 2002).

Детето трябва да влиза в помещението в детската градина с въпроса „Къде има нещо, което мога да открия?“, а не, както често се случва, да задава въпроса „Къде са ми играчките?“ (Schäfer, 2011). Условията за разгръщане на детския потенциал, за изследване и експериментиране в помещенията стимулират децата към развитие на техните „100 езика“.

Becker-Textor (Becker-Textor, 2015) подчертава, че помещенията са статични, но чрез обзавеждането и материалите им се предава динамика. Задача на педагозите е именно да запазят флексибилността и динамичността им. Когато педагозите добре познават интересите и потребностите на децата, тогава биха могли да осигурят за тях уютни помещения и приятна атмосфера, в която имат възможност да творят.

Материалите се разглеждат в неразривна връзка с оформянето на помещенията. В Реджио концепцията материалите са сортирани и подредени в прозрачни кутии. Целта им е да обогатят сетивните впечатления на децата, техните познания, да стимулират емоциите, фантазията им, да провокират у тях желанието им да се занимават с откривателска дейност, да експериментират и творят. Една от специфичните особености на Реджио концепцията са огледалата. Различни по форма и големина, изкривени и нормални, те привличат децата, обогатяват възприятията им, стимулират ги към изследователска дейност. Намират широко приложение и в изобразителната дейност.

При използването на разнообразни материали учителите поощряват детската самостоятелност, избягват използването на готови шаблони. Съществено място на материалите се отделя и в концепцията на Монтесори. Цел на различните по форма, цвят и големина материали е да се развие сензорното възпитание на децата, да се стимулира любознателността им, умението им да се самоконтролират, сами да се справят с възникнали трудности.

Принципът на светлина, прозрачност и цвят би трябвало да е приоритетен както при оформяне на помещенията, така и при избора на материали във всяка детска градина. Значението на материалите се търси не само в стимулиране на сензорното, интелектуалното, познавателното и естетическото развитие на детската личност, но и в емоционалното и социалното ѝ развитие. Интересните за децата материали поощряват тяхната активност, умението им да се концентрират, желанието им да споделят идеи с връстниците си по повод на предстояща дейност, в която имат възможност да покажат силните страни на своята личност.

3. Мотивацията и позитивните емоции

Мотивацията и емоциите, непосредствено влияещи върху поведението на децата и тяхното креативно развитие, се разглеждат във взаимовръзка помежду си.

Мотивацията за определена дейност се явява необходима предпоставка за нейното успешно осъществяване. Доказателство за това е, че при нейната липса се наблюдават понижени резултати. Когато детето е мотивирано да се занимава с интересна за него дейност, да използва разнообразни материали с цел да постигне определен резултат, това стимулира активността, желанието да се разкрият неговите потенциални възможности.

Ако мотивацията може да се разгледа като изходен пункт в един творчески процес, то емоциите съпровождат целия процес. Те са необходими не само за творческия процес, но и жизнено необходими за живота на хората. Емоциите непосредствено се свързват и с комуникацията между децата

и между децата и възрастните. Натрупаният от децата опит в различните житейски ситуации, формирането на компетентности и свързаните с тях емоции се явяват основа за осъществяване на творческа дейност. Според Крапп и Weidemann (2006) емоциите сигнализират на действащия човек доколко една ситуация съответства на неговите потребности, мотиви, цели и компетентности.

4. Ролята на учителите

Учителите и родителите трябва да използват всяка една ситуация в ежедневието, за да укрепят творческия дух на децата и да стимулират креативното им развитие.

Неоспорвано е значението на педагогическия стил на учителите в детските заведения. Прекалено високите изисквания от педагога към децата, стремежът да се постигнат максимално високи резултати от тях често създава атмосфера на напрежение в детската група. Поставените педагогически цели невинаги са съобразени с възрастовите особености, което води до поява на различни реакции – някои от децата започват да подражават на други, други се стресират и не проявяват активност, у трети се създава чувство за малоценност, а при някои деца се появява и агресивност.

Обикновено след осъществяване на определена дейност настъпва процес на преработка на информацията. Интериоризацията предполага наличие на време, социална подкрепа, а така също и желанието на децата да останат сами, да размишляват над своите открития. В този контекст също се очертава значението на педагогическото майсторство. Педагозите трябва да имат търпение да изчакаат децата сами да намерят решение, да стигнат до заключение върху основа на опита и знанията си, а не да избързват да им помагат с готови отговори. По този начин у децата ще започне да се формира умение повече да разсъждават, когато се занимават с определена дейност. Необходимо е да им се предостави свобода да правят грешки, от които да се учат.

5. Семейното възпитание

Родителите първи имат възможност да обогатят сензорния опит на децата, да създадат творческа обстановка за развитие и да стимулират креативните им умения. Проявата на уважение към творческата дейност, поощряването на проявената от тях активност повишават самочувствието и увереността на децата, че могат сами да творят. Те изпитват радост и гордост от факта, че създават неща, интересни не само за тях, но и за другите около тях. Това именно ги вдъхновява да продължат да творят.

Необходимо е и родители, и педагози да предоставят свобода в действията и неограничено време за творческа дейност на децата. В контекста на детската креативност Ullrich и Brockschnieder (Ullrich, Brockschnieder, 2001) подчертават, че децата имат други времена. Те не действат по часовник. Занимават се с различни дейности, без да мислят за времето.

Проблемът за креативността на децата в предучилищна възраст не би могъл да се разгледа като самостоятелен проблем. Той е само един от аспектите на цялостното формиране на детската личност.

БЕЛЕЖКИ

1. Becker-Textor, I. 2015: Raumgestaltung und pädagogische Wirkung. In: www.google.de (29.01.2015).

REFERENCES

- Becker-Textor, Ing. (2001). *Kreativität im Kindergarten*. Freiburg, Basel, Wien: Herder.
- Beek, A. (2001). Der Raum als 3. Erzieher. In: *Päd. Forum*, H.3.
- Heinelt, G. (1971). *Kreative Lehrer – kreative Schüler*. Freiburg: Herder.
- Holm-Hadulla, R. M. (2011). *Kreativität zwischen Schöpfung und Zerstörung*. Göttingen: Vandenhoeck and Ruprecht.
- Knauf, T. (1995). Orte für Kinder in Reggio Emilia. In: *Klein und groß*, H.11 – 12.
- Krapp, A. & Weidemann, B. (2006). *Pädagogische Psychologie*. Basel: Beltz Verlag.
- Krieg, E. (Hg.). (2002). *Lernen von Reggio. Theorie und Praxis der Reggio-Kindergarten*. Lage: Jacobs.
- Schäfer, G. (2011). Vielfältige Erfahrungen sind der Schatz der Kindheit. In: *Kindergarten heute*, Heft 11 – 12.
- Ullrich, W., Brockschnieder, Franz J. (2001). *Reggio-Pädagogik im Kindergarten*. Freiburg i.Br.: Herder.
- Wollschläger, G. (1971). *Kreativität und Gesellschaft*. Frankfurt: Fischer.

STIMULATING PRESCHOOL CHILDREN'S CREATIVE DEVELOPMENT

Abstract. In the focus of this article are some factors that affect creativity in preschool children. The significance of experience acquired through different activities, children's environment, their positive emotions and motivation, the

role of the teachers and the family are also emphasized. The problem of preschool children's creativity is not an isolated issue. It is only one aspect of the thorough development of children's personality.

✉ **Dr. Boryana Ivanova, Assoc. Prof.**
P. Hilendarski University of Plovdiv
24, Tsar Asen Str.
4000 Plovdiv, Bulgaria
E-mail: borjana_ivanova@abv.bg